

Re-InVEST.be

REBUILDING AN INCLUSIVE, VALUE-BASED EUROPE OF
SOLIDARITY AND TRUST THROUGH SOCIAL INVESTMENTS

Woonbeleid en armoedebestrijding

Een kruising van academisch
onderzoek met ervaringskennis
van actoren uit het veld

Deliverable 2.3.2

François Demonty, Veerle Stroobants & Henk Van
Hootegem

This project is funded by BELSPO (the Belgian federal science policy office) under the
BRAIN-be 2.0 programme, contract n° B2/191/p3/Re-InVEST.be

December 2025

© 2025 – Re-InVEST.be, Rebuilding an Inclusive, Value-based Europe of Solidarity and Trust through Social Investments – contract n° B2/191/p3/Re-InVEST.be

Co-ordination: ides.nicaise@kuleuven.be

p.a. Re-InVEST.be
HIVA - Research Institute for Work and Society
Parkstraat 47 box 5300, 3000 LEUVEN, Belgium

For more information henk.vanhootegem@cntr.be

Please refer to this publication as follows:

Demonty, F., Stroobants, V., & Van Hootegem, H. (2025). *Woonbeleid en armoedebestrijding. Een kruising van academisch onderzoek met ervaringskennis van actoren uit het veld* (Deliverable 2.3.2). Re-InVEST.be

Information may be quoted provided the source is stated accurately and clearly.

This publication is part of the Re-InVEST.be project, This project is funded by BELSPO (the Belgian federal science policy office) under the BRAIN-be 2.0 programme, contract n° B2/191/p3/Re-InVEST.be.

The information and views expressed in this document are those of the author (s) and do not necessarily represent the official opinion of Belspo. Neither Belspo, nor any person acting on their behalf, can be held responsible for any use that may be made of the information contained therein.

Beleidsamenvatting

Deze paper licht toe welke rol het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting opneemt in het RE-InVEST.be-onderzoek vanuit zijn mandaat zoals beschreven in het Samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten ter bestendiging van het armoedebeleid.

Omwille van zijn participatieve manier van werken - in overleg met mensen in armoede en hun verenigingen én een diversiteit aan actoren in de strijd tegen armoede - is het Steunpunt goed geplaatst om het socio-constructivistisch luik van het onderzoek vorm te geven. De kenmerken van de overlegmethode die het Steunpunt hanteert, worden toegelicht in het eerste deel, evenals de werkwijze van de overleggroep die het Steunpunt in het kader van het Re-InVEST.be-onderzoek heeft georganiseerd.

In het tweede deel van de paper wordt dieper ingegaan op de werkzaamheden met betrekking tot huisvesting, op basis van de uitwisselingen van de overleggroep.

In deze overleggroep werd het belang van huisvesting onderstreept voor de toegang tot grondrechten. Vanuit puur administratief oogpunt is het hebben van een adres een voorwaarde om toegang te krijgen tot verschillende rechten. Daarom is het belangrijk dat het systeem van referentieadressen voor daklozen effectief wordt toegepast en nog verder verbeterd.

Ook werd de link gelegd tussen een betaalbare en kwalitatieve huisvesting en het kunnen investeren in andere aspecten van het leven., en dus in de verwezenlijking van andere rechten, zoals gezonde voeding, gezondheidszorg, onderwijs en opleiding, sociaal en cultureel leven, vrije tijd, enzovoort. Een betaalbare woning - zoals het geval is op de sociale huurmarkt - kan een positief effect hebben op de gezondheid van mensen, en maakt in die zin dan ook deel uit van een op preventie gebaseerd beleid.

De deelnemers aan het overleggroep brachten twee elementen naar voren om van huisvesting een echt beleidsinstrument voor sociale investeringen en preventie te maken, en dus een duurzame hefboom in de strijd tegen armoede: investeren in regelgeving en in publieke diensten.

Résumé

Ce papier explique le rôle du Service de lutte contre la pauvreté, la précarité et l'exclusion sociale dans la recherche RE-INVEST.be, à partir de son mandat tel que décrit dans l'Accord de coopération entre l'Etat fédéral, les Communautés et les Régions relatif à la continuité de la politique en matière de pauvreté.

En raison de sa méthode de travail participative - en concertation avec les personnes en situation de pauvreté et leurs associations, ainsi qu'avec une diversité d'acteurs de la lutte contre la pauvreté - le Service est bien placé pour donner forme au volet socioconstructiviste de la recherche. Les caractéristiques de la méthode de concertation utilisée par le Service sont expliquées dans la première partie, tout comme le mode de fonctionnement du groupe de concertation organisé par le Service dans le cadre de la recherche Re-InVEST.be.

La deuxième partie du document examine plus en détail les travaux relatifs au logement, sur la base des échanges au sein du groupe de concertation.

Ce groupe de concertation a souligné l'importance du logement pour l'accès aux droits fondamentaux. D'un point de vue purement administratif, disposer d'une adresse est une condition préalable pour pouvoir bénéficier de divers droits. Il est donc important que le système des adresses de référence pour les sans-abri soit appliqué efficacement et encore amélioré.

Un lien a également été établi entre un logement abordable et de qualité et la possibilité d'investir dans d'autres aspects de la vie, et donc dans la réalisation d'autres droits, tels que l'alimentation saine, les soins de santé, l'éducation et la formation, la vie sociale et culturelle, les loisirs, etc. Un logement abordable - comme c'est le cas sur le marché locatif social - peut avoir un effet positif sur la santé des personnes et s'inscrit donc dans une politique axée sur la prévention.

Les participants au groupe de concertation ont mis en avant deux éléments pour faire du logement un véritable instrument politique d'investissement social et de prévention, et donc un levier durable dans la lutte contre la pauvreté: investir dans la réglementation et dans les services publics.

Executive summary

This paper explains the role of the Combat Poverty, Insecurity and Social Exclusion Service in the RE-InVEST.be study, based on its mandate as described in the Cooperation Agreement between the Federal State, the Communities, and the Regions concerning the continuity of the Poverty Reduction Policy.

Because of its participative way of working - in dialogue with people living in poverty and their associations and with a diversity of actors in the fight against poverty - the Service is well positioned to give shape to the socio-constructivist dimension of the research. The characteristics of the consultation method used by the Service are explained in the first part, as is the working method of the consultation group organised by the Service in the context of the Re-InVEST.be research.

The second part of the paper takes a closer look at the work relating to housing, based on the discussions within the consultation group.

This consultation group emphasised the importance of housing for access to fundamental rights. From a purely administrative point of view, having an address is a prerequisite for accessing various rights. It is therefore important that the system of reference addresses for homeless people is applied effectively and further improved.

The link was also made between affordable, quality housing and the ability to invest in other aspects of life, and thus in the realisation of other rights, such as healthy food, healthcare, education and training, social and cultural life, leisure, and so on. Affordable housing - as is the case in the social rental market - can have a positive effect on people's health and, in that sense, is part of a prevention-based policy.

The participants in the consultation group highlighted two elements that would make housing a real policy instrument for social investment and prevention, and thus a sustainable lever in the fight against poverty: investing in regulation and in public services.

Voorwoord

Het Samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten ter bestendiging van het armoedebeleid - waarmee het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting in 1999 als interfederaal, publieke en onafhankelijke instelling werd opgericht - vermeldt expliciet het belang van onderzoek in de strijd tegen armoede. Het Steunpunt tot bestrijding van armoede krijgt er ook de opdracht om mee te werken aan de reflectie over en de ontwikkeling van kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren en instrumenten met betrekking tot armoede en sociale uitsluiting. Sinds zijn ontstaan heeft het Steunpunt dan ook verschillende bijdragen geleverd in de realisatie, ondersteuning en begeleiding van onderzoeksprojecten.

In het Re-InVEST.be-onderzoek heeft het Steunpunt tot bestrijding van armoede samengewerkt met twee universitaire partners, HIVA-KU Leuven en CRIDIS-UCL. Het Steunpunt droeg - op basis van zijn specifiek statuut en werkwijze - op twee manieren tot dit onderzoek. Enerzijds heeft het zijn materiaal ter beschikking gesteld aan de academische partners, in de vorm van drie papers met betrekking tot de drie domeinen: sociale bescherming,¹ wonen² en gezondheid.³ Anderzijds werd het onderzoeksmateriaal van de partners in bespreking gebracht in 12 overlegbijeenkomsten in de periode 2021-2025 met de verschillende actoren in de strijd tegen armoede. Voorliggende paper is een tweede paper die de elementen uit dit overleg aanbrengt, specifiek rond het domein van huisvesting.

We danken de promotoren en hun onderzoekscollega's - dhr. Ides Nicaise van HIVA-KU Leuven en dhr. Jean De Munck van CRIDIS-UCL - voor deze unieke samenwerking. We danken de promotoren en hun onderzoekscollega's - dhr. Ides Nicaise van HIVA-KU Leuven en dhr. Jean De Munck van CRIDIS-UCL - voor deze unieke samenwerking. Onze dank gaat ook uit naar David de Vaal voor zijn medewerking binnen het Steunpunt aan het Re-InVEST.be-onderzoek.

1 Demonty, F., de Vaal, D., Stroobants, V., & Van Hootegem, H. (2020). *Rethinking social protection: a socio-constructivist perspective. Elementen van sociale bescherming op basis van overleg met actoren in de strijd tegen armoede*. Deliverable 1.3.1, Re-InVEST.be. Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

2 Demonty, F., de Vaal, D., Stroobants, V., & Van Hootegem, H. (2021). *Logement: une approche socio-constructiviste. Éléments autour de la question du logement sur la base de concertations avec les acteurs de la lutte contre la pauvreté*. Deliverable D2.3.1, Re-InVEST.be. Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

3 Demonty, F., de Vaal, D., Nieto Peña, M., Stroobants, V., & Van Hootegem, H. (2023). *Gezondheid: een socio-constructivistische benadering. Elementen van gezondheid op basis van het overleg met actoren in de strijd tegen armoede*. Deliverable D3.3.1, Re-InVEST.be, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Inhoud

Beleidssamenvatting	3
Résumé	4
Executive summary	5
Voorwoord	6
Inhoud	7
Inleiding	8
1. De overlegmethode binnen het Steunpunt tot bestrijding van armoede	9
1.1 Kenmerken van het overleg	9
1.1.1 De dialoogmethode volgens het 'Algemeen Verslag over de Armoede'	9
1.1.2 Participatie van mensen in armoede en hun verenigingen	10
1.1.3 In dialoog met een verscheidenheid van actoren	10
1.1.4 Op een structurele en bestendige manier	10
1.2 De overlegmethode toegepast binnen het Re-InVEST.be-onderzoek	11
2. Elementen van huisvesting op basis van de overleggroep	13
2.1 Huisvesting als springplank naar toegang tot fundamentele rechten	13
2.1.1 Duurzame en kwalitatieve huisvesting om te kunnen investeren in andere aspecten van het leven	13
2.1.2 Investeren in sociale huisvesting als preventiebeleid	14
2.2 Wetgeving en publieke diensten om het recht op kwaliteitsvolle huisvesting voor iedereen te realiseren	14
2.2.1 De bestaande politieke hefboomen activeren en ambitie tonen voor nieuwe regelgeving	14
2.2.2 Investeren in publieke goederen en diensten op het gebied van huisvesting	15
Bibliography	16

Inleiding

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting is een interfederale onafhankelijke instelling, opgericht via het Samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten ter bestendiging van het armoedebeleid. Het heeft als wettelijke opdracht het evalueren van de effectiviteit van de uitoefening van grondrechten in situaties van armoede. Situaties van armoede kunnen de rechten van mensen en hun menswaardigheid immers ernstig in gevaar brengen. Het Steunpunt dient dan ook aanbevelingen te formuleren voor alle regeringen, parlementen en adviesorganen van het land om de voorwaarden voor de uitoefening van rechten te herstellen.

In een voorgaande paper D2.3.1⁴ gaven we een overzicht van de inzichten die het Steunpunt doorheen de jaren heeft ontwikkeld rond de rol van huisvesting in de strijd tegen armoede. Dit gebeurde steeds in samenwerking met mensen in armoede en hun verenigingen en met een diversiteit aan andere actoren in de strijd tegen armoede (sociale partners, mutualiteiten, sociale organisaties, administraties, onderzoekers, ...). In de paper staan verwijzingen naar verschillende publicaties van het Steunpunt via hyperlinks. Er wordt ingegaan op verschillende aspecten van de woonproblematiek: problemen rond betaalbaarheid en kwaliteit van woningen, praktijken van selectie en discriminatie, uithuiszettingen, en situaties van dak- en thuisloosheid. Daarnaast wordt ook bekeken hoe mensen in armoede omgaan met deze context en mogelijke maatregelen, en wordt ingegaan hoe het recht op wonen effectieve kan gemaakt worden.

In een eerste punt van voorliggende paper D2.3.2 lichten we de overlegmethode toe die het Steunpunt tot bestrijding van armoede hanteert om de participatie van alle betrokken actoren in de strijd tegen armoede, in het bijzonder mensen in armoede zelf, te garanderen. Het overleg tussen al deze actoren vormt immers de basis van vele werkzaamheden van het Steunpunt, waarvan we een beknopt overzicht geven. Het resulteert in de tweejaarlijkse Verslagen, geeft aanleiding tot onderzoek, wordt verbreed naar het maatschappelijk debat en voedt allerlei adviezen. Het is omwille van deze expertise en ervaring met een participatieve aanpak dat het Steunpunt partner is in het onderzoeksproject om het socio-constructivistisch luik vorm te geven. De kenmerken van de overlegmethode die het Steunpunt hanteert, worden dus toegelicht in het eerste deel, evenals de werkwijze van de overleggroep die het Steunpunt in het kader van het Re-InVEST.be-onderzoek heeft georganiseerd.

In het tweede deel van de paper wordt dieper ingegaan op de werkzaamheden met betrekking tot huisvesting, in het bijzonder op basis van de uitwisselingen in de overleggroep binnen het Steunpunt.

4 Demonty, F., de Vaal, D., Stroobants, V., & Van Hootegem, H. (2021). *Logement: une approche socio-constructiviste. Éléments autour de la question du logement sur la base de concertations avec les acteurs de la lutte contre la pauvreté*. Deliverable D2.3.1, Re-InVEST.be. Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

1. De overlegmethode binnen het Steunpunt tot bestrijding van armoede

De verschillende werkzaamheden van het Steunpunt tot bestrijding van armoede zijn gebaseerd op de overlegmethode. Aan de hand van onderstaand uittreksel uit de evaluatie van de werkzaamheden van het Steunpunt in 2019, die gebeurde op vraag van zijn Beheerscomité, lichten we deze methode toe.

‘Structureel overleg organiseren met de armsten’ is één van de opdrachten waarmee het Samenwerkingsakkoord betreffende de bestendiging van het armoedebeleid het Steunpunt tot bestrijding van armoede belast (Art. 5 §1). Om al zijn opdrachten waar te maken, zo vermeldt het Samenwerkingsakkoord in de tweede paragraaf van Art. 5, “*betreft het Steunpunt de verenigingen waar de armen het woord nemen op een structurele en bestendige manier bij zijn werkzaamheden, hierbij gebruikmakend van de dialoogmethode zoals ze ontwikkeld werd bij het tot stand komen van het Algemeen Verslag over de Armoede. Het Steunpunt kan ook een beroep doen op alle personen en op openbare of privé organisaties die op dit vlak deskundig zijn*”.

Deze opdracht van het Steunpunt komt voort uit de verbintenis van de ondertekenende partijen van het Samenwerkingsakkoord om “*hun beleid tot voorkoming van bestaansonzekerheid, tot bestrijding van de armoede en tot integratie van de personen in de samenleving voort te zetten en te coördineren*” in het bijzonder op basis van het volgende principe: “*het invoeren en versterken van de modaliteiten voor de deelneming van alle betrokken overheden en personen, inzonderheid van personen die in armoede leven, aan het uitstippelen, het uitwerken en het evalueren van dit beleid*” (Art. 1).

We staan eerst stil bij enkele kenmerken van het overleg dat het Steunpunt organiseert volgens de dialoogmethode. Daarna geven we een overzicht van de verschillende werkzaamheden waartoe het Steunpunt overleg organiseert.

1.1 Kenmerken van het overleg

We hernemen hier een aantal elementen uit paper D1.3.1 over de overlegmethode.

1.1.1 De dialoogmethode volgens het ‘Algemeen Verslag over de Armoede’

Het Samenwerkingsakkoord schuift de dialoogmethode zoals ze ontwikkeld werd bij de totstandkoming van het Algemeen Verslag over de Armoede (AVA)⁵ naar voren als voorbeeld voor het overleg binnen het Steunpunt tot bestrijding van armoede. In deel I (Algemene Inleiding) en deel III (Perspectieven) van het AVA wordt deze dialoogmethode - een leerproces op basis van ervaringskennis van mensen in armoede, praktische kennis van verschillende beroepsgroepen en beleidsverantwoordelijken en wetenschappelijke kennis van onderzoekers - uitvoerig beschreven.

“Er is tijd nodig om de levenservaringen van die mensen die het ergst onder de armoede lijden aan het licht te doen komen. Echte participatie van de armen veronderstelt dat ze deelnemen aan de grote maatschappelijke debatten (arbeidsverdeling, bezinning over het recht van allen op een aanvaardbaar inkomen, ...), dat ze ervan op de hoogte worden gebracht, dat ze erover nadenken vanuit hun eigen ervaring.” (p. 17)

“Zo ontstond er een debat tussen burgers. Iedereen moest zeggen wat er voor hem en voor de gemeenschap op het spel stond, wat zijn belangen en die van de anderen waren, welke weg er werd afgelegd en welk traject er werd gekozen, met welke

5 ATD Vierde Wereld, Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (afdeling Maatschappelijk Welzijn), Koning Boudewijnsstichting (1994). Algemeen Verslag over de Armoede, Brussel, Koning Boudewijnsstichting.

moeilijkheden en tegenstrijdigheden bij werd geconfronteerd. Discussies voeren, de zaak bekijken op verschillende manieren en met respect en waardering voor de inbreng van de anderen, samen projecten opstellen... Wat een oefening in democratie! Wat een stap om verder te geraken dan bijstand, hulp, wegwerken van tekorten, ...” (p. 18)

“Aan de basis van dit rapport ligt een dialoog tussen mensen die in armoedige omstandigheden leven en andere burgers, die vaak in onvrede leven met hun positie. Tijdens de gesprekken werden gemeenschappelijke belangen herontdekt. Deze methode laat zien wat er gebeurt als mensen een nieuw beeld krijgen van zichzelf: opeens waren zij de ‘sociale’ deskundigen. Ze waren niet meer alleen ouders van geplaatste kinderen, schoolverlaters, thuis- of werklozen, maar door hun ervaring en leed, waren zij ook de experts van de sociale verhoudingen en werden ze, zowel in hun ogen als in die van anderen, burgers met dezelfde rechten als iedereen.” (p. 402)

1.1.2 Participatie van mensen in armoede en hun verenigingen

Sinds het AVA zijn de verenigingen die betrokken waren bij de opmaak ervan (Verenigingen partners van het Algemeen Verslag over de Armoede) partners van het Steunpunt tot bestrijding van armoede. In de loop van de jaren zijn verschillende nieuwe verenigingen waar armen het woord nemen en netwerken van deze verenigingen ontstaan, en werd zij ook betrokken in deze samenwerking.

Het Steunpunt nodigt systematisch alle verenigingen en hun netwerken uit voor het overleg in het kader van zijn tweejaarlijkse Verslagen en onderhoudt bilaterale contacten met hen in functie van een maximale wederzijdse betrokkenheid. Ook voor andere werkzaamheden werken we samen met verschillende verenigingen, naargelang het thema en het betreffende beleidsdomein en - niveau. De verenigingen waar armen het woord nemen zijn ook vertegenwoordigd in de Begeleidingscommissie van het Steunpunt.

Het overleg binnen het Steunpunt beoogt een maximale kruising van verschillende soorten kennis van een diversiteit van actoren. Soms is het echter wenselijk of nodig om de dialoog (tijdelijk) uitsluitend tussen mensen in armoede onderling te organiseren. Deze exclusiviteit is belangrijk om hen te informeren, hen de kans te geven onderling te reflecteren en een collectieve ‘stem’ te ontwikkelen, een vertrouwensband op te bouwen, enzovoort. Naargelang de doelstelling en het opzet van het kader waarin het overleg wordt georganiseerd kan deze dialoog een voorbereiding zijn voor een bredere uitwisseling (een eerste overlegvergadering voor een tweejaarlijks Verslag om de themakeuze te sturen vanuit de ervaring van mensen in armoede) of een activiteit op zich.

1.1.3 In dialoog met een verscheidenheid van actoren

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede betreft een verscheidenheid van actoren in zijn werkzaamheden: beroepskrachten uit verschillende sectoren, wetenschappers, administraties, beleidsmakers, ... We streven geen representativiteit na, maar wel diversiteit in functie van de kwaliteit van het overleg. Het is via een kruising van verschillende soorten kennis (uit ervaring van mensen in armoede, beroepspraktijk, onderzoek, beleid) dat het overleg resulteert in vaststellingen, analyses en aanbevelingen. In die diversiteit bewaken we enkele evenwichten, bijvoorbeeld in soorten actoren, taal, maatschappelijke en politieke strekkingen. Het interfederaal karakter van het Steunpunt is eveneens een belangrijke toetssteen.

Deze actoren worden aangesproken op hun deskundigheid, maar worden ook gevraagd om erover in dialoog te gaan met de andere aanwezigen. Ondanks de tijdsinvestering nemen velen het engagement om aan het hele overleg te participeren, als deelnemer onder de deelnemers. Voor anderen lukt dit niet. Tijdens de duur van het overleg heeft het Steunpunt aandacht voor actoren die rond de tafel ontbreken en doet het inspanningen om hen alsnog in de discussie te betrekken.

1.1.4 Op een structurele en bestendige manier

Het overleg binnen de schoot van het Steunpunt tot bestrijding van armoede bestaat meer dan 25 jaar en vormt de basis (direct en indirect) van vele van zijn werkzaamheden. Structureel betekent zowel blijvend in

de tijd, als gestructureerd. We organiseren het overleg op zo'n manier dat mensen in armoede volwaardig kunnen participeren. Participatie is zowel een manier van werken als een doel op zich.

- met elkaar in dialoog gaan, is een proces dat tijd vraagt. Een overleg in het kader van een tweejaarlijks Verslag bijvoorbeeld bestaat uit meerdere bijeenkomsten gespreid over anderhalf jaar met voldoende tijd tussen de vergaderingen. Dit is noodzakelijk opdat alle deelnemers zich goed kunnen voorbereiden, de uitwisseling en constructie van kennis geleidelijk aan kan gebeuren, de terugkoppeling naar de andere leden van de vereniging of organisatie mogelijk is, ... Ook tijdens de overlegvergaderingen zelf nemen we voldoende tijd om informatie in te brengen, om samen te reflecteren en standpunten te vormen, om uit te wisselen, ...;
- het Steunpunt beschouwt het verslag van een overlegbijeenkomst als een belangrijk instrument, zowel voor de constructie van kennis als voor de opbouw van vertrouwen en respect. Het verslag wordt tijdig bezorgd aan alle aanwezigen en biedt elke deelnemer onder andere de mogelijkheid om na te gaan of diens tussenkomst correct werd begrepen, om de reflecties terug te koppelen naar de vereniging of organisatie, ... Het garandeert daarnaast dat ieders bijdrage even ernstig wordt genomen en de verdere reflectie voedt;
- mensen in armoede nemen met andere kennis, bagage, vaardigheden, ... deel aan het overleg dan beroepskrachten, ambtenaren of wetenschappers. Het kan nodig zijn om extra tijd uit te trekken opdat ze voldoende geïnformeerd, met voldoende vertrouwen en gesterkt door een collectieve analyse kunnen participeren. Zo worden de overlegvergaderingen meestal binnen de verenigingen voorbereid op basis van de agenda en het materiaal dat het Steunpunt aan de deelnemers bezorgt;
- we nemen ook zelf het initiatief om exclusief met mensen in armoede in dialoog te treden. Het overleg in functie van een tweejaarlijks Verslag gaat telkens van start met een bijeenkomst exclusief voor de verenigingen waar armen het woord nemen. Hierdoor konden de mensen in armoede hun stempel drukken op de invulling en de invalshoek van de thematiek van het overleg;
- ook voor de andere actoren is het overleg een leerproces waarin leren luisteren centraal staat, ze hun kennis en expertise op een duidelijke manier moeten leren overbrengen, ze uitgedaagd worden door de confrontatie tussen theorie en praktijk, ...

1.2 De overlegmethode toegepast binnen het Re-InVEST.be-onderzoek

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede speelt een dubbele rol in het Re-InVEST.be onderzoek:

1. het levert inzichten (rond sociale bescherming, wonen en gezondheid) aan die zijn ingebed in de ervaring van mensen in armoede en resulteren uit de kennis en ervaringen van verschillende actoren in de strijd tegen armoede. We geven deze inzichten mee aan onze onderzoekpartners;
2. het brengt de gegevens die verzameld worden en de kennis die ontwikkeld wordt door de onderzoekpartners in overleg met mensen in armoede en hun verenigingen én verschillende andere actoren in de strijd tegen armoede om ze te bevragen, te verrijken en aan te vullen.

Op deze manier brengen mensen in armoede niet alleen informatie aan, maar worden ze ook betrokken bij de interpretatie en het gebruik van de gegevens.

Om de eerste rol te vervullen, kan het Steunpunt buigen op de overlegprocessen die het tot nu toe reeds organiseerde en op de tweejaarlijkse Verslagen en andere publicaties die daaruit voortvloeiden. In functie van de tweede rol organiseerde het Steunpunt een overleggroep.

De doelstellingen van deze overleggroep zijn:

- de deelname van mensen in armoede aan het geheel van het onderzoek mogelijk maken, in overleg met de andere bij deze problematiek betrokken actoren;
- een platform bieden voor de voorstelling en bespreking van de onderzoeksactiviteiten van de onderzoekpartners. Hierdoor maken we het mogelijk dat de onderzoeksactiviteiten van de onderzoekpartners

gevoed worden door de inzichten en ervaringen van mensen in armoede en andere actoren in de strijd tegen armoede.

De overleggroep bestond uit een vaste groep van 10 à 15 deelnemers (mensen in armoede en hun verenigingen, en beroepskrachten van organisaties en instellingen) en bijkomend telkens 5 à 10 deelnemers die deelnamen vanuit een ‘thematische’ invalshoek (sociale bescherming, huisvesting, gezondheid). In de periode 2021-2025 gingen in totaal van 12 bijeenkomsten van de overleggroep door.

De meetings werden telkens gezamenlijk voorbereid door de medewerkers van het Steunpunt en de onderzoekers van KU Leuven en UCLouvain. Met de ondersteuning van het Steunpunt was er bijzondere aandacht voor de inhoud, vormgeving en vertaling van de presentaties, in functie van de toegankelijkheid voor de diverse actoren die deel uitmaakten van de overleggroep. Het Steunpunt maakte ook telkens uitgebreide verslagen op, van belang voor de verwerking en bespreking van het materiaal binnen de deelnemende verenigingen waar armen het woord nemen. Omwille van COVID vonden de eerste overlegbijeenkomsten online plaats.

2. Elementen van huisvesting op basis van de overleggroep

Hieronder geven we een aantal elementen uit de bijeenkomsten van de overleggroep binnen het Steunpunt tot bestrijding van armoede met betrekking tot het domein van huisvesting. Deze dialoogpaper heeft niet de bedoeling om alle reacties en uitwisselingen uit de overlegvergaderingen weer te geven, maar om een aantal aandachtspunten naar voren te brengen waarop verschillende deelnemers tijdens het overleg sterk de nadruk hebben gelegd.

2.1 Huisvesting als springplank naar toegang tot fundamentele rechten

Een woning hebben betekent niet alleen een dak boven je hoofd hebben, maar ook veel meer dan dat! Huisvesting fungeert ook als springplank voor mensen om verschillende andere grondrechten te kunnen realiseren.

Het past in dit kader om expliciet te verwijzen naar het hebben van een adres. Vanuit een puur administratief oogpunt is het hebben van een adres immers een voorwaarde om toegang te krijgen tot verschillende rechten. Het referentieadressensysteem in België is in deze context een heel belangrijke maatregel voor daklozen en mensen zonder vaste verblijfplaats, maar er stellen zich verschillende problemen in de toepassing ervan.⁶

In het algemene werd in de overleggroep van het Re-InVEST.be-onderzoek verschillende maal benadrukt dat een duurzame en kwalitatieve huisvesting ook een fundamentele materiële, sociale en symbolische basis vormt waarop mensen kunnen bouwen om te investeren in andere aspecten van hun leven en andere grondrechten te realiseren. We ontwikkelen dit verder in het volgende punt.

2.1.1 Duurzame en kwalitatieve huisvesting om te kunnen investeren in andere aspecten van het leven

Het belang van een duurzame en kwalitatieve huisvesting werd in de overleggroep geïllustreerd met voorbeelden uit verschillende domeinen. Het is een onmisbare ondersteuning voor gezinnen om te kunnen investeren in onderwijs of opleiding van de kinderen. Een krappe woning biedt kinderen niet de ruimte die ze nodig hebben in functie van hun schooltraject.

Bovendien stelt het feit dat de huurprijs in sociale huurwoningen relatief laag is, mensen in staat om het beperkt inkomen te investeren in andere aspecten van hun leven en dus in de verwezenlijking van andere rechten, zoals gezonde voeding, gezondheidszorg, onderwijs en opleiding, sociaal en cultureel leven, vrije tijd, enzovoort.

Een slechte huisvesting daarentegen kan op lange termijn gevolgen hebben voor het recht op gezondheid van de mensen die er wonen: slechte woonomstandigheden (zoals bijvoorbeeld vochtproblemen) kunnen zowel de lichamelijke als de geestelijke gezondheid aantasten.

⁶ Zie hiervoor volgende publicaties van het Steunpunt tot bestrijding van armoede: Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2025). *Menselijkheid als kompas in publieke dienstverlening. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie - Tweejaarlijks verslag 2024-2025*, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting; Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2018). *Het referentieadres bij een OCMW. Onderzoek van de rechtspraak van arbeidshoven en -rechtbanken in de periode 2016-2017* + *Bijlage*, Cahier rechtspraak nr. 1.

2.1.2 Investeren in sociale huisvesting als preventiebeleid

Sociale huisvesting kan dus niet alleen op korte termijn een rol spelen in armoedebestrijding. Sociale huisvesting moeten worden beschouwd als een duurzame oplossing die mensen in armoede in staat stelt een waardig leven te leiden en op lange termijn in hun leven te investeren. Of zoals in de overleggroep werd gesteld:

“Veel mensen die in armoede leven, slagen erin hun lot te verbeteren dankzij sociale huisvesting. Het aanbod is te klein, maar degenen die erin slagen om er gebruik van te maken, verbeteren hun inkomenssituatie aanzienlijk. Het feit dat het inkomen na verloop van tijd begint te stijgen, toont ook de doeltreffendheid van dit instrument aan. Er moet meer nadruk worden gelegd op dit punt en sociale huisvesting mag niet worden gereduceerd tot louter armoedebestrijding, want dan komen we terecht in het huidige discours waarin sociale huisvesting beperkt blijft tot ‘degenen die het echt nodig hebben’ en waarin iedereen wiens situatie verbetert, weer moet vertrekken.”

Investeren in sociale huisvesting kan een positief effect hebben op de lichamelijke en geestelijke gezondheid van veel mensen. In die zin is maakt het dan ook deel uit van een op preventie gebaseerd beleid.

2.2 Wetgeving en publieke diensten om het recht op kwaliteitsvolle huisvesting voor iedereen te realiseren

De deelnemers aan het overleggroep brachten twee elementen naar voren om van huisvesting een echt beleidsinstrument voor sociale investeringen en preventie te maken, en dus een duurzame hefboom in de strijd tegen armoede: investeren in regelgeving en in publieke diensten.

2.2.1 De bestaande politieke hefbomen activeren en ambitie tonen voor nieuwe regelgeving

Er bestaan al juridische en politieke hefbomen om het recht op wonen te garanderen, maar deze moeten veel meer geactiveerd en toegepast worden. Volgende bestaande maatregelen werden als voorbeeld aangehaald:

- sancties voor lokale overheden die hun quota voor de bouw van sociale woningen niet halen;
- instrumenten in de strijd tegen leegstand in de gemeenten en steden;
- effectieve toepassing door de OCMW's van de wetgeving voor de toekenning van een referentieadres.

Dergelijke maatregelen worden echter te weinig toegepast: *“In geval van onbewoonbaarverklaring is de burgemeester verplicht om berhuisvesting te regelen. In de praktijk zijn er echter maar weinig woningen beschikbaar voor dit doel. Het recht om leegstaande woningen te vorderen bestaat al bijna 50 jaar, maar wordt vrijwel nooit gebruikt”*.

Maar ook de toepassing van de bestaande instrumenten zal niet volstaat in de context van de huidige wooncrisis. De huurprijzen op de private huurmarkt zijn bijzonder hoog, waardoor het aandeel van de huisvesting in de uitgaven van de huishoudens erg groot is geworden en zij niet kunnen investeren in andere aspecten van hun leven (gezondheid, voeding, onderwijs en opleiding, enzovoort). Wat de publieke huurmarkt betreft, staan bijzonder veel huishoudens in de drie gewesten op de wachtlijst voor een sociale woning. Zij zijn dus gedwongen hun toevlucht te nemen tot de private huurmarkt, waardoor ze in een moeilijke financiële situatie terechtkomen. Het grote aantal mensen dat op zoek is naar een betaalbare en kwalitatieve woning worden met mekaar geconfronteerd als concurrenten op de woonmarkt: *“We zien ook steeds vaker een toenemend conflict tussen verschillende groepen die op zoek zijn naar huisvesting”*. Maar ook de diensten en organisaties die hen begeleiden, moeten opereren in een context van grote nood en schaarste.⁷

⁷ Zie hiervoor ook: Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2017). *Burgerschap en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie - Tweejaarlijks verslag 2024-2025*. Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, p. 115.

Deze context vraagt van de overheid meer ambitie, zowel wat het publieke huuraanbod betreft als ten aanzien van de hoge huurprijzen op de private huurmarkt. Wat de private huurmarkt betreft, werden volgende mogelijke maatregelen in de overleggroep aangehaald:

- een 'bindend' huursysteem zodat huurders juridisch verzet kunnen aantekenen tegen een huurprijs die volgens objectieve, door de wetgever vastgestelde, criteria als buitensporig wordt beschouwd;
- de maatregel die tijdens de energiecrisis werd genomen om verhuurders te verbieden de huurprijs te indexeren wanneer hun woning niet voldoende voldeed aan de energieprestatiecriteria (EPB), verder uitwerken en toepassen. Dit ook om verhuurders aan te moedigen meer te investeren in de energieprestatie van de woningen die zij verhuren.

2.2.2 Investeren in publieke goederen en diensten op het gebied van huisvesting

Zoals gezegd gaat het om een preventief beleid dat, door mensen en gezinnen in staat te stellen te investeren in andere aspecten van hun leven (gezondheid, gezonde voeding, onderwijs, enzovoort), positieve effecten heeft en ook toekomstige overheidsuitgaven vermijdt (preventieprincipe).

Er zijn dan ook beleidsmaatregelen nodig die erop gericht zijn het recht op wonen voor iedereen effectief te maken en dus ook de non-take-up van bestaande beleidsmaatregelen (zoals de non-take-up van het referentieadres) tegen te gaan.

Enerzijds moeten de publieke diensten die belast zijn met de publieke huisvesting en de OCMW's duurzame oplossingen kunnen bieden aan de mensen die een beroep op hen doen. Daartoe moeten de overheden structureel investeren in sociale huisvesting als publiek goed: ze moeten dus investeren in de bouw van nieuwe sociale woningen en in het onderhoud van het bestaande woningpark om aan de behoeften van de bevolking te voldoen.

Anderzijds moeten de overheden tegelijkertijd investeren in de publieke diensten zelf die belast zijn met het beheer en de toewijzing van publieke huurwoningen en de OCMW's, zodat deze hun taken onder adequate omstandigheden kunnen uitvoeren. En voorkomen dat de verantwoordelijkheid voor het realiseren van het recht op wonen wordt overgedragen aan verenigingen en actoren uit het middenveld, die in feite niet echt kunnen helpen bij het vinden van een duurzame huisvestingsoplossing in een context waarin er niet genoeg duurzame huisvestingsoplossingen voor iedereen zijn.

In de overleggroep werd dan ook gevraagd naar voldoende financiële, materiële en personele middelen voor deze publieke diensten, en waardering voor deze beroepen.

Bibliography

- ATD Vierde Wereld, Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (afdeling Maatschappelijk Welzijn), Koning Boudewijnstichting (1994). Algemeen Verslag over de Armoede, Brussel, Koning Boudewijnstichting, <https://www.armoedebestrijding.be/publications/AVA95.pdf>.
- Bernard N., Hubeau B. (Editors), Recht op wonen: naar een resultaatsverbintenis? – Droit au logement: vers une obligation de résultat?, 2013. (Deze publicatie is een initiatief van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, de Universiteit Antwerpen en de Universiteit Saint Louis.)
- Samenwerkingsakkoord tussen de federale staat, de gemeenschappen en de gewesten betreffende de bestendiging van het armoedebelid, Belgisch Staatsblad, 16/12/1998 en 10/07/1999, <http://www.armoedebestrijding.be/vliegend/samenwerkingsakkoord-tussen-de-federale-staat-de-gemeenschappen-en-de-gewesten-betreffende-de-bestendiging-van-het-armoedebelid/>.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting. Onderzoek, <https://www.armoedebestrijding.be/publicaties/publicaties-steunpunt/onderzoek/>.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2001). In dialoog, zes jaar na het Algemeen Verslag over de Armoede (Verslag juni 2001), Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, <https://www.armoedebestrijding.be/tweejaarlijks-verslag-2001/>.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2001). Nota aan de Minister van maatschappelijke integratie en aan de Ministerraad in verband met het wetsontwerp betreffende het recht op maatschappelijke integratie, 31 oktober 2001, Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, <http://www.armoedebestrijding.be/publications/notamaatschappelijkeintegratie.pdf>.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2003). In dialoog (Verslag december 2003), Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, <https://www.armoedebestrijding.be/vliegend/in-dialoog-tweejaarlijks/>.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2003). Politieke participatie en het Nationaal Actieplan sociale insluiting: werk aan de winkel. Methode en voorwaarden, augustus 2003, Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, <http://www.armoedebestrijding.be/publications/NAPeindversie0903.pdf>.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2004). Een andere benadering van armoede-indicatoren. Onderzoek-actie-vorming, Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, <https://www.armoedebestrijding.be/publicaties/publicaties-steunpunt/onderzoek/indicatoren/>.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2004). Een bijdrage tot de evaluatie van de wet betreffende het recht op maatschappelijke integratie. Nota overhandigd aan de Minister van maatschappelijke integratie, september 2004, Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, <http://www.armoedebestrijding.be/publications/evaluatieocmwn.pdf>.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2004). Naar een brede invulling van participatie. Nota omtrent het 'recht op participatie' in het kader van het Vlaams vooruitgangsen toekomstcongres armoede van 6 mei 2004, Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, <http://www.armoedebestrijding.be/publications/participatievooruitgangscongres.doc>.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2005). Armoede uitbannen: een bijdrage aan politiek debat en politieke actie (Verslag december 2005), Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, <https://www.armoedebestrijding.be/publications/verslag3/verslag3-2006-NL.pdf>.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2008). Armoede-waardigheid-mensenrechten. 10 Jaar Samenwerkingsakkoord, Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, http://www.armoedebestrijding.be/publications/10jaarsamenwerking/10jaarsamenwerking_rapport_NL.pdf.
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2009). Verslag armoedebestrijding 2008-2009. Deel 1. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie, Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, <https://www.armoedebestrijding.be/publications/verslag5/Verslag2009.pdf>.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2011). Strijd tegen armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks verslag 2010-2011, Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, <https://www.armoedebestrijding.be/vliegend/strijd-tegen/>.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013). Sociale bescherming en armoede, Brussel, Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding, <https://www.armoedebestrijding.be/publications/verslag7/volledigverslag.pdf>.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013). Memorandum Wonen, december 2013.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2015). Publieke diensten en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2014-2015, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, <https://www.armoedebestrijding.be/vliegend/publieke-diensten/>.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2017). Burgerschap en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2016-2017, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, <https://www.armoedebestrijding.be/vliegend/burgerschap/>.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2018). Het referentieadres bij een OCMW. Onderzoek van de rechtspraak van arbeidshoven en -rechtbanken in de periode 2016-2017 + Bijlage, Cahier rechtspraak nr. 1.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2019). Duurzaamheid en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2018-2019, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, <https://www.armoedebestrijding.be/wp-content/uploads/2019/12/Duurzaamheid-en-Armoede-Tweejaarlijks-Verslag.pdf>.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, Universiteit Gent en Université de Liège (2019). Evaluatie van de werking van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, april 2019, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, <https://www.armoedebestrijding.be/wp-content/uploads/2019/11/Evaluatie-werking-Steunpunt-deel-1-en-2-nl.pdf>.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). Solidariteit en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2020-2021, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, <https://armoedebestrijding.be/publicaties/publicaties-steunpunt/tweejaarlijks-verslag/solidariteit-en-armoede-een-bijdrage-aan-politiek-debat-en-politieke-actie/>.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2023). De financiële dimensie van armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2022-2023, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, <https://armoedebestrijding.be/publicaties/publicaties-steunpunt/tweejaarlijks-verslag/tweejaarlijks-verslag-2022-2023-de-financiele-dimensie-van-armoede/>.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2025). Menselijkheid als kompas in publieke dienstverlening. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie - Tweejaarlijks verslag 2024-2025, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Van Hootegem H., & Thibault M. (2019). Een belangrijke rol voor de lokale besturen in de strijd tegen armoede: een focus op woonbeleid, in: Viewz, 2019/3, 13 september 2019.

Re-InVEST.be - Rebuilding an Inclusive, Value-based Europe of Solidarity and Trust through Social Investments

The purpose of Re-InVEST.be is to re-frame the main federal anti-poverty policies and instruments from a remedial into a proactive mode – from a ‘survival’ to a sustainable and inclusive perspective, and to uncover open and hidden discrimination processes that risk ‘locking in’ some population groups into persistent poverty. Social inclusion is re-examined from an innovative, social investment perspective, with a particular focus on the interactions between social protection, housing and health

Co-ordinator

Ides Nicaise (HIVA-KU Leuven)

RESEARCH INSTITUTE FOR
WORK AND SOCIETY

Partners

HIVA-KU Leuven • HIVA-Research Institute for Work and Society, Katholieke Universiteit Leuven • Belgium
Combat Poverty, Insecurity and Social Exclusion Service • Belgium

CriDIS • Centre de recherches interdisciplinaires Démocratie, Institutions, Subjectivité, Université catholique de Louvain • Belgium

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting
Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale
Combat Poverty, Insecurity and Social
Exclusion Service

